WOHL LEGACY
Empowering Communities.
Transforming Lives.

Covenant & Conversation yazılarına yönelik cömert sponsorlukları için **Wohl Legacy**'ye teşekkürlerimizle

Kabileler Misali

Vayişlah 5782

Başından sonuna kadar Bereşit kitabının 34. bölümü dehşet verici bir hikâye içermektedir. Yaakov'un kızı Dina – atalara dair anlatımın bütünü boyunca bahsi geçen tek Yahudi kızı – "ülkenin kızlarına bakmak için" (Bereşit 34:1) evinin güvenli ortamını terk eder. Şehem adıyla bilinen bir şehrin kralının yine Şehem adlı oğlu olan yerel bir prens tarafından tecavüze uğrar ve alıkonulur.

Yaakov olayı öğrenir, ama oğulları geri dönene kadar hiçbir şey yapmaz. Dina'nın ağabeyleri Şimon ve Levi derhal kız kardeşlerini kurtarmak için harekete geçmeleri gerektiğini anlarlar. Bu neredeyse imkânsız bir görevdir. Rehineyi elinde tutan kişi sıradan bir birey değildir. Kralın oğlu olarak onunla doğrudan yüzleşmek olanaksızdır. Kralın da oğluna, kızı serbest bırakması talimatını verme olasılığı pek yoktur. Prense meydan okunduğu takdirde şehrin diğer sakinleri onu savunmaya geleceklerdir. Tüm şehre karşı sadece Şimon ve Levi vardır; kalabalık halk karşısında sadece iki kişi. Yaakov'un tüm oğulları seferber olsa bile, hâlâ sayıca dezavantajlı durumda olacaklardır.

Şimon ve Levi bu nedenle bir hileye karar verirler. Dina'nın prensle evlenmesine izin vermeyi kabul ederler, ama tek bir şartları olacaktır. Şehrin erkek mensuplarının hepsi sünnet edilmelidir. Komşu aşiretle bir ittifakın uzun vadeli avantajlarını gören Şehem insanları bunu kabul eder. Şehrin erkekleri bu operasyonla zayıflar ve sancıları üçüncü günde doruk noktasına ulaşır. O gün, Şimon ve Levi şehre girerek tüm erkek nüfusunu öldürür. Dina'yı kurtararak eve getirirler. Bunun ardından diğer kardeşler şehri yağmalarlar.

Yaakov, oğullarının eylemlerinden dolayı dehşete düşmüştür. "Beni ülke insanları nezdinde menfur hale getirdiniz" der (Bereşit 34:30). "Öyleyse ne yapmamız gerekiyordu?" diye sorar iki kardeş. "Kız kardeşimize bir fahişeymiş gibi davranılmasına göz mü yumsaydık?" Bu retorik soruyla konu sona erer ve anlatım başka bir yere geçer. Ama Yaakov'un, oğullarının eylemi karşısındaki dehşeti orada sona ermez. Ölüm döşeğindeyken buna geri döner ve aslına bakılırsa onları lanetler:

"Şimon ve Levi kardeştirler –

kılıçları, şiddet silahlarıdır onların.

Onların entrikalarına girmeyeyim,

Onların meclislerine katılmayayım,

Çünkü öfkeleriyle insanları öldürdüler,

ve istekleriyle boğaları sakatladılar.

Lanet olsun öfkelerine, çünkü yoğundur;

ve gazaplarına, çünkü insafsızdır!

Onları Yaakov'un içinde dağıtacak

ve Yisrael'in içine saçacağım. (Bereşit 49:5-7)

Dina'nın hikâyesi olağanüstü bir bölümdür. Herhangi bir türde ahlaki bir mesajdan yoksun görünmektedir. Bu olaydan kimse temiz çıkmamaktadır. Prens Şehem, görünürde bir numaralı kötü adamdır. En baştan itibaren Dina'ya tecavüz edip onu kaçıran odur. Babası Hamor onu paylamaktan veya Dina'yı serbest bırakmasını emretmekten geri kalmaktadır. Şimon ve Levi dehşet verici bir şiddet eyleminden dolayı suçludur. Diğer kardeşler şehri yağmalama işine girişmişlerdir.[1] Yaakov baştan sona pasif görünmektedir. Ne harekete geçmekte, ne de oğullarına ne yapmaları gerektiği konusunda talimat vermektedir. Dina'nın kendisi bile, en iyi ihtimalle, tehlikeli bir mahalle olduğu gayet açık olan bir yere gitmekle gösterdiği dikkatsizlik dolayısıyla hatalı görünmektedir – hem büyükbabası Yitshak'ın, hem de büyük-büyükbabası Avraam'ın, dönemin kanunsuzluğu nedeniyle kendi yaşamları için endişe ettiklerini hatırlayın.[2]

Kimin haklı kiminse haksız olduğu konusu, metinde belirsiz bir şekilde bırakılmıştır. Yaakov oğullarını kınamaktadır, ama oğulları eleştiriyi reddetmektedirler.

Bu tartışma sonraları da devam etmiş ve Ortaçağ'ın en büyük hahamlarından ikisi tarafından ele alınmıştır. Rambam, Şimon ve Levi'nin tarafında saf tutar. Yaptıklarında haklı olduklarını söyler. Şehrin diğer sakinleri Şehem'in ne yaptığını görmüşlerdi, onun bir cürüm nedeniyle suçlu olduğunu biliyorlardı, ama yine de ne onu mahkemeye getirmişler, ne de kızı kurtarmışlardı. Dolayısıyla hepsi onun suçuna ortaktı. Şehem'in yaptığı, idamı gerektiren bir suçtu ve onu korumakla şehir halkı da bu suça karışmıştı.[3] Yeri gelmişken, bu çok çarpıcı bir hükümdür; zira Rambam'ın gözünde, "tüm Yisrael birbirinden sorumludur" (Şevuot 39a) kuralının Yisrael ile sınırlı olmadığını ortaya koymaktadır. Bu kural tüm toplumlar için geçerlidir. Yitshak Arama'nın on beşinci yüzyılda yazacağı üzere, işlendiği bilinen ve devamına izin verilen her suç, bireylerin yaptığı bir ihlal olmaktan çıkar ve tüm toplumun günahı haline gelir.[4]

Ramban hemfikir değildir (Bereşit 34:13 açıklamalarında). Kolektif sorumluluk ilkesi, onun görüşüne göre, Yahudi olmayan toplumlar için geçerli değildir. Noah'ın antlaşması her toplumun bir yargı sistemi kurmasını gerektirir, ama ihlalde bulunan bir kişiyi yargılamaktan geri kalmak, toplumun tüm mensuplarının idam gerektiren bir suçtan sorumlu olmasını gerektirmez.

---

[1] Bu, Tanah'ta onaylanmayan bir eylemdir: bkz. Devarim 13:13-19, Şemuel I 15:13-26, Ester 9:10, 9:15-16.

[2] Midraş, Dina'yı eleştirir: bkz. Midraş Agada (Buber) Bereşit 34:1. Midraş Sehel Tov, Dina'nın annesi Lea'yı bile, onun Şehem'e gitmek üzere çıkmasına izin verdiği için eleştirmektedir.

[3] Rambam, Mişne Tora, İlhot Melahim 9:14.

[4] Arama, Akedat Yitshak, Bereşit, Vayera, Kapı 20, UVeMidraş konu başlığı.

Bu tartışma günümüzde de Tanah akademisyenleri arasında devam etmektedir. Özellikle iki kişi, hikâyeyi yakın edebi analize tabi tutmuştur: Meir Sternberg, *The Poetics of Biblical Narrative*[5] adlı kitabında ve Rabi Elhanan Samet, *peraşa* üzerindeki incelemelerinde[6]. Onlar da birbiriyle çatışan sonuçlara varmıştır. Sternberg metnin, hem pasif kalması hem de oğullarını eyleme geçtikleri için eleştirmesi nedeniyle Yaakov'u eleştirdiği görüşündedir. Samet'e göreyse başlıca suçlular Şehem ve Hamor'dur.

Ancak her ikisi de, metnin, bariz bir şekilde kötü adam konumunda olan kişileri bile gereğinden fazla olumsuz bir ışık altında betimlemeyi reddetmek suretiyle, ahlaki muğlâklığı kasıtlı bir şekilde derinleştirmekte olduğu şeklindeki çarpıcı gerçeğe işaret etmektedir. Başlıca faili – genç prens Şehem'i – ele alalım. Metin bize şöyle anlatmaktadır: "Kalbi Yaakov'un kızı Dina'ya bağlandı; genç kızı sevdi ve ona nazikçe konuştu. Ve Şehem, babası Hamor'a 'Bu genç kızı bana eş olarak al' dedi" (Bereşit 34:3-4). Bunu, Kral David'in, yarı kız kardeşi Tamar'a tecavüz eden oğlu Amnon hakkındaki tasvirle karşılaştırın. O hikâye de kanlı bir intikam hikâyesidir. Ama metin, Tamar'a tecavüz etmesinin ardından Amnon hakkında şunları anlatmaktadır: "Ondan yoğun bir nefretle nefret etti. Aslına bakılırsa, onu sevmiş olduğundan çok daha fazla nefret etti ondan. 'Kalk ve çık!' dedi Amnon ona" (Şemuel II 13:15). Şehem hiç de böyle değildir. Dina'ya aşık olmakta ve onunla evlenmek istemektedir. Kral ve şehir halkı, Şimon ve Levi'nin sünnet olmaları yönündeki taleplerine derhal razı olmaktadır. Metin, Şehem halkını şeytanlaştırmamakla kalmamakta, Yaakov'un ailesinden herhangi bir kişiyi de olumlu bir ışık altında resmetmemektedir. Şimon ve Levi hakkında, daha önce Yaakov'un Esav'ın *berahas*ını almasıyla ve Lavan'ın Rahel'in yerine Lea'yı geçirmesiyle ilgili olarak kullandığı sözcüğün aynısını kullanmaktadır: "hile" (34:13). Başıboş dolaşan Dina'dan aşırı şiddete başvuran kurtarıcılarına, yağmacı diğer kardeşlerden pasif Yaakov'a kadar tüm karakterler hakkındaki anlatımıyla, metin kasıtlı olarak sempati duygularımızı soğutmak amacıyla yazılmış görünmektedir.

Tüm bunların sonucu, olumlu bir yanı bulunamayacak hiçbir kötü adamın ve lekesiz hiçbir kahramanın olmadığı bir hikâye olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyleyse bu hikâyenin anlatılmasının amacı nedir? Tora'da olaylar sırf meydana geldikleri için yer almaz. Tora bir tarih kitabı değildir. En önemli dönemlerin bazıları hakkında tamamen sessizdir. Örneğin, Avraam'ın çocukluğu hakkında veya Bene-Yisrael'in çölde geçirdiği kırk yılın otuz sekizi hakkında hiçbir şey bilmemekteyiz. *Tora*, "öğreti", "talimat", "rehberlik" anlamına gelir. Acaba Tora bize, kimsenin temiz çıkmadığı bu anlatımdan hangi öğretiyi çekip çıkarmamızı istemektedir?

Andrew Schmookler tarafından akıl edilmiş, "kabileler misali" olarak bilinen önemli bir düşünce deneyi vardır.[7] Birbirine yakın konumda yaşayan bir grup kabile düşünün. Hepsi barış yolunu seçerken sadece bir tanesi, amaçlarına erişmek için şiddete başvurmaya hazır. Barış arayan diğer kabilelere ne olur? Biri mağlup olur ve imha edilir. İkinci bir tanesi zapt edilir ve boyunduruk altına alınır. Bir üçüncüsü uzak ve erişilmesi mümkün olmayan bir yere kaçar. Eğer dördüncü kabile kendisini savunmak isterse, o da şiddete başvurmak zorunda kalacaktır. "Buradaki ironi, barışçı bir toplumun, azami güce başvuran bir saldırgana karşı başarılı bir savunma gerçekleştirebilmesi için, kendisini tehdit eden topluma benzer hale gelmek durumunda olmasıdır. Güç sadece güçle durdurulabilir."[8]

---

[5] Sternberg, Meir. *The Poetics of Biblical Narrative: Ideological Literature and the Drama of Reading* [*Tanahsal Anlatımın Vezin Tekniği: İdeolojik Edebiyat ve Okumadaki Drama*] Bloomington: Indiana UP, 1985. 444-81.

[6] Elhanan Samet, *Iyyunim be-Parshat ha-Shevuah* [Haftanın *Peraşa*sı Üzerinde İncelemeler], üçüncü seri, İsrail: Yediot Aharonot, 2012, 149-171.

[7] Andrew Bard Schmookler, *The Parable of the Tribes: The Problem of Power in Social Evolution* [*Kabileler Misali: Toplumsal Evrimde Güç Sorunu*]. Berkeley: U of California, 1984.

[8] A.g.e., 21.

Başka bir deyişle dört olası netice vardır: [1] imha edilmek, [2] boyunduruk altına girmek, [3] geri çekilmek, ve [4] taklit etmek. *"Bu neticelerin her birinde gücün yolları sistemin her yanına yayılır.* Kabileler misali budur."[9] Biri dışında tüm kabilelerin barış peşinde olduğunu ve komşularına karşı güç kullanmayı hiç arzulamadığını hatırlayın. Yine de, eğer bölgeye tek bir şiddet yanlısı kabile sokarsanız, diğer kabileler her ne şekilde cevap vermeyi seçerlerse seçsinler, şiddet, zaman içinde üstün gelecektir. İnsanlığın trajedisi budur.

2014 yazında bu makaleyi yazdığım sırada, İsrail, Gazze'de Hamas'la, birçok insanın ölümüyle sonuçlanan amansız bir çatışma içindeydi. İsrail Devleti'nin bu tipteki bir savaşla iştigal etme arzusu, atamız Yaakov'un bu konudaki arzusundan daha fazla değildi. Operasyon boyunca kendimi, *peraşa*da Yaakov'un, Esav'la buluşma öncesindeki duyguları hakkında aktarılan sözlerini sürekli hatırlarken buldum: "Yaakov çok korktu ve sıkıldı" (Bereşit 32:8). Hahamlarımız bu sözler hakkında şöyle derler: "Öldürülme olasılığı nedeniyle korktu ve öldürmeye zorlanma olasılığı nedeniyle sıkıldı."[10] Dina'yla ilgili olay bize, Yaakov'un veya Şimon ve Levi'nin haklı olduğunu değil; doğru bir eylem biçiminin hiçbir şekilde mevcut olmadığı, yapacağınız şeyin her halükârda yanlış olacağı, hangi seçeneği seçerseniz seçin, bunun bazı ahlaki ilkeleri terk etmeyi gerektireceği durumların var olabileceğini anlatmaktadır.

Schmookler'in işaret ettiği nokta da budur: "Güç, kirletici bir maddedir, bir hastalıktır. Bir kez işin içine sokuldu mu, rekabet halindeki toplumlardan oluşan bir sistemde, aşamalar halinde, ama hedefi şaşırmaksızın, evrensel hale gelecektir."[11] Şehem'in Dina'ya karşı yaptığı tek bir şiddet eylemi, Yaakov'un iki oğlunu şiddetli bir misillemeye zorlamış ve sonuçta herkes ya kirlenmiş, ya da ölmüştür. Tora'nın, taraflardan birini suçlu, diğeriniyse masum gösterme yoluna gitmemesi ve bu korkunç gerçeği gizlemiyor olması, onun ahlaki derinliğinin bir göstergesidir.

Şiddet bizi kirletir. O zaman öyle yapmıştır. Şimdi de öyle yapmaktadır.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Bu hikâyede herhangi bir masum taraf görüyor musunuz?
2. Sizce Yahudilik bir barışseverlik dini midir? Cevabınıza destek olarak hangi kanıtları getirebilirsiniz?
3. Bu hikâyenin altında yatan, ondan öğrenebileceğimiz değerler sizce neler olabilir?

© Rabbi Sacks • All rights reserved

[9] A.g.e., 22.
[10] Raşi'nin oradaki açıklamasında alıntılanmıştır.
[11] Schmookler, a.g.e., 22.